

Ynglende fugle ved Skenkelsø Sø 2011

- det nye vådområdes betydning for ynglende fugle

Kunde

Egedal kommune
Rådhusvej 2
3660 Stenløse

Telefon: 72 59 73 15

Att. Benjamin Dyre &
Mogens Lindhartsen

Frederikssund Kommune
Torvet 2
3600 Frederikssund
Telefon: 47 35 10 00

Att. Troels Karlog
Telefon: 70 21 21 41

Rådgiver

Orbicon A/S
Ringstedvej 20

4000 Roskilde
Telefon 46 30 03 10
Telefax 46 30 03 11
Sag nr. 3621100048

Projektleder Erik M. Jacobsen
Kvalitetssikring Flemming Pagh Jensen
Revisions nr. 001
Godkendt af Per Møller-Jensen
Fotos E.M. Jacobsen

Udgivet Juni 2011

Indholdsfortegnelse

1	Baggrund	3
2	Metode	5
3	Resultater	7
4	Konklusion	10

1 Baggrund

Skenkelsø Sø ligger i Egedal og Frederikssund kommuner umiddelbart vest for Ølstykke.

Der har ligget en sø på stedet ved Skenkelsø Sø i ca. 10.000 år, dvs. siden isen trak sig tilbage efter sidste istid. Oldtidsfund afslører, at der har boet mennesker ved Skenkelsø Sø altid, helt tilbage til jægerstenalderen (Maglemosekultur 9.000-6.400 F. Kr.).

Gennem årene er gjort forskellige forsøg på at dræne og tørlægge søen med henblik på at inddrage de våde arealer til landbrugsjord. De første tiltag til tørlægning blev iværksat omkring 1840. Søen forsvandt dog kun delvist, og området henlå som rørskov, moser og enge frem til 1950erne, hvor det endelige afvandsingsprojekt blev gennemført af Hedeselskabet med 60 % statstilskud.

De seneste årtier har Skenkelsø Sø været et sumpområde bevokset med krat og tagrør og kun en begrænset åben vandflade.

Genskabelsen af den afvandede Skenkelsø Sø tog sin start i 2004 under Vandmiljøplan II programmet fra 1998. Programmet indebar, at 16.000 hektar lavbundsarealer på landsplan skulle udtages af dyrkning og omdannes til vådområder for at reducere kvælstofudledningen til vandmiljøet.

Projektet blev startet op af Frederiksborg Amt og færdiggjort efter kommunalreformen af Egedal og Frederikssund Kommuner med delvist tilskud fra staten. I 2010 stod projektet færdigt som en 42 hektar stor lavvandet sø med omgivende enge og rørsump.

Vådområdet er kort fortalt genskabt ved at hæve vandløbsbunden i Ålebæksrenden ved jernbanebroen mod nord, hvorved vandspejlet i området er hævet ca. 50 cm.

De mere eller mindre fugtige enge omkring den nye sø afgræsses af kreaturer som et led i naturplejen med henblik på at skabe bedre vilkår for flora og fauna tilknyttet sådanne levesteder.

For detaljer vedrørende søens dannelse og skiftende udseende op gennem historien samt genopretningen af vådområdet henvises til Egedal og Frederikssund kommuner (2010).

Der er flere formål med den nye sø:

1. At udnytte vådområdets evne til at fjerne kvælstof af hensyn til vandmiljøet i Roskilde Fjord.
2. At genoprette naturtyper og levesteder for en varieret flora og fauna i området, herunder en rig botanik og et rigt fugleliv tilknyttet sø, rørskov og eng.
3. At give ekstra landskabelig skønhed til området ved at lade søen indgå som et element til fremhævelse af det værdifulde bakkede landskab mellem Skenkelsø landsby og St. Rørbæk.
4. At skabe muligheder for naturoplevelser i nærområdet for beboerne i bl.a. Ølstykke, St. Rørbæk og Snostrup.

Undersøgelsen, der ligger til grund for dette notat adresserer primært 2) og 4), idet fugletællinger foretaget før og efter etableringen af den nye sø kan være med til at belyse i hvor høj grad det er lykkedes at skabe levesteder for et varieret fugleliv og andre naturværdier.

Da netop fuglelivet desuden er en væsentlig kilde til naturoplevelser for områdets besøgende, kan tællingerne være med til at vise, i hvor høj grad det er lykkedes at skabe nye oplevelsesmæssige muligheder i lokalområdet.

I forbindelse med årets fugleregistreringer blev da også arrangeret en offentlig fugletur til det nye vådområde, hvor deltagerne fik mulighed for at opleve områdets rige fugleliv (se foto nedenfor).

Interessen var meget stor, da Egedal- og Frederikssund Kommuner i foråret 2011 arrangerede en fugle- og naturtur til det nye vådområde Skenkelsø Sø.

2 Metode

Undersøgelsen bygger på en sammenligning af tællinger foretaget i såvel 2004 som i 2011.

Der blev i maj 2004, dvs. 6 år inden etableringen af det nye vådområde, foretaget en ekstensiv registrering af ynglende og rastende fugle i projektområdet. Området blev i 2004 gået igennem ved 2 besøg af 3 timers varighed i de tidlige morgentimer den 13. og 28. maj.

Der blev i 2004 registreret 60 fuglearter, hvoraf mindst 40 ynglede, i området. Hovedparten af disse var relativt almindelige danske ynglefugle.

I 2011 blev gennemført i alt 6 besøg af 2-3 timers varighed, dvs. at der dette år er tale om en betragteligt større indsats end i 2004, og det kan ikke udelukkes, at dette alene har bidraget til flere registrerede fuglearter og individer.

Det vurderes dog, at sammenligningsgrundlaget fra 2004 for i det mindste karakterarternes vedkommende er tilstrækkeligt til at opnå et indtryk af, hvordan fuglelivet har udviklet sig efter etableringen af den nye sø.

Indsatsen i 2011 har særligt været rettet mod de vanddækkede arealer i projektområdets sydlige ende samt arealerne umiddelbart syd for jernbanen i projektområdets nordende.

Fokus har desuden primært været på karakterarter for vådområder, omend der for de meget almindelige arter som rørspurv, rørsanger m.fl. i højere grad er tale om et skøn end en egentlig optælling.

Generelt kan siges følgende om, hvorvidt en given art yngler i et område:

Sikre ynglepar:

- Tydelig afledningsadfærd hos gamle fugle.
- Fund af frisk brugt rede fra same år.
- Gamle fugle der bærer ekskremmentsække i næbbet.
- Gamle fugle med føde til ungerne.
- Gamle fugle der flyver til eller fra rede under omstændigheder, der tyder på, at reden er besat.
- Rede med æg eller friske æggeskaller fundet i umiddelbar nærhed af reden.
- Rede med unger eller dununger af ænder, hønsefugle, vadefugle etc.

Sandsynlige ynglepar:

- Syngende han hørt i ynglesæsonen.
- Fugle (eller par) der tilsyneladende hævder territorium.

- Parringsadfærd.
- Ængstelig kalden fra gamle fugle der sandsynliggør en rede eller unger nær ved.
- Redebyggende fugle (herunder fugle, der er i færd med at hugge redehul).

Mulige ynglepar:

- Fugle set i yngletiden i mulig ynglebiotop uden at man i øvrigt har set noget tegn på ynglen.

Fugle, som ikke opfylder ovennævnte kriterier, betragtes som ikke-ynglende, og beskrives særskilt, idet der eventuelt kan være tale om fouragerende fugle, som yngler i naboområder. Det kan også dreje sig om fugle på gennemtræk.

Antallet af ynglepar er opgjort som et interval, hvor de sikre og sandsynlige ynglepar lægges sammen som minimumsantallet, og summen af sikre, sandsynlige og mulige ynglepar udgør maksimumstallet.

Bemærk, at der ved den endelige vurdering af antallet af ynglepar dermed ikke er skelnet mellem sandsynlige og sikre ynglepar. Dvs.:

- Mindste antal ynglepar = sikre + sandsynlige.
- Største antal ynglepar = sikre + sandsynlige + mulige.

Efter hver optælling er alle data indtastet på den offentligt tilgængelige database www.dofbasen.dk som "observationer", idet hver observation er tildelt de adfærdskoder, som dofbasen giver mulighed for.

Efter sidste optælling og vurderingen af det samlede antal ynglepar jf. ovenstående er resultatet indtastet i dofbasen som "bearbejdede ynglepar".

Også ynglefugle tallene fra 2004 er indtastet på www.dofbasen.dk.

Grågåsen er blevet en almindelig ynglefugl ved Skenkelsø Sø

3 Resultater

Resultaterne vist nedenfor omfatter:

- Alle observationer fra de 6 besøg ved Skenkelsø Sø. De viste tal er summen af fugle registreret på de pågældende dage (Tabel 1).
- En samlet vurdering af antallet af ynglepar i 2011, herunder en sammenligning mellem registreringerne foretaget i 2004 og 2011 (Tabel 2). Bortset fra rovfugle er kun egentlige vandfugle og småfugle med tilknytning til vådområder medtaget i tabellen, idet tallene for de øvrige arter ikke er tilstrækkeligt pålidelige til at foretage en egentlig sammenligning mellem de to år.

Tabel 1: Antallet af fugle på de enkelte optællingsdage ved Skenkelsø Sø i 2011. Tallet er summen af fugle den pågældende dag. I alt 69 arter blev registreret ved optællingerne. For fuglenes adfærd og andre iagttagelser m.m. henvises til de enkelte dage i dofbasen (www.dofbasen.dk).

Art/dato	15-apr	26-apr	28-apr	12-maj	25-maj	11-jun
Lille Lappedykker					1	
Gråstrubet Lappedykker	7	6	6	8	13	22
Skarv		1				
Rørdrum	1	1	1	1	1	1
Fiskehejre	3			2		6
Knopsvane	10	2	5	4	8	2
Grågås	78	16	35	20		32
Gravand						1
Knarand	4	2	2			
Krikand	12	6	8			
Gråand	10	8		8		11
Atlingand		1				3
Skeand	5	4		1		4
Taffeland	28	5	2	8	6	2
Troldand	18	6	4		10	4
Havørn	1					
Rørhøg	5	2	3	2	3	4
Spurvehøg	2					
Musvåge	8		3			1
Tårnfalk	2	1				
Fasan	1					1
Vandrikse	1					3
Grønbenet Rørhøne	2	1		1		2
Blishøne	35	22		21		39
Strandskade		2				
Vibe	12	12	10	8	6	11
Rødben		2				2
Svaleklire						1
Tinksmed		8	8			
Mudderklire				2		1

Tabel 1, fortsat...	15-apr	26-apr	28-apr	12-maj	25-maj	11-jun
Hættemåge	52	10		10		10
Stormmåge	6					
Sølvmåge						5
Svartbag				1		
Ringdue	9			10		5
Tyrkerdue	1					
Gøg				1	4	4
Mursejler						5
Sanglærke						3
Landsvale	2					5
Bysvale						1
Engpiber	13	1				
Hvid Vipstjert	2		6			2
Gærdesmutte						1
Jernspurv				1		1
Nattergal					1	
Rødstjert						1
Solsort				5		3
Sjagger	1					
Sangdrossel	1					
Græshoppesanger				1		1
Sivsanger				1		2
Kærsanger						3
Rørsanger				2	5	10
Gulbug						1
Tornsanger				10		5
Havesanger				1		1
Gransanger	1			2		
Blåmejse				1		2
Musvit	3			1		4
Skovskade	2					1
Husskade				1		
Allike	4			10		5
Gråkrage	10			1		
Stær						5
Gråspurv				1		10
Skovspurv				5		5
Gulspurv	1					1
Rørspurv	1	5		5	5	5

Tabel 2: Fugleregistreringer ved Skenkelsø Sø 2004 (Frederiksborg Amt) og 2011 (Egedal- og Frederikssund Kommuner). Bortset fra rovfugle er kun vandfugle og andre karakterarter for vådområder er medtaget i tabellen. FU = Fouragerende, OF = Overflyvende, R = rastende. For rastefuglenes vedkommende er tallene det højeste antal registreret på en dag det pågældende år.

Art/år	2004	2010
Lille Lappedykker	Min. 2 par	1 par
Gråstrubet Lappedykker	2-3 par	9-11 par
Skarv	0	1 R
Rørdrum	0	1 par
Fiskehejre	5-6 R	6 R
Knopsvane	2 par	3 par
Grågås	4 OF	16-20 par
Gravand	0	1 R
Knarand	0	0-2
Krikand	0	15
Gråand	10-15 par	15-20 par
Atlingand	1 hun R	1-2 par
Skeand	0	0-2 par
Taffeland	0	28 R
Troldand	0	18 R
Havørn	0	1 FU
Rørhøg	1 han FU	2 par
Spurvehøg	1 FU	2 R
Musvåge	1-2 FU	8 R
Tårnfalk	1-2 FU	2 FU
Fasan	3-5 par	1 R
Vandrikse	1-2 par	3 par
Grønbenet Rørhøne	1-2 par	3 par
Blishøne	10-15 par	20-25 par
Strandskade	1 FU	1 par
Vibe	1-2 par	7 par
Rødben	0	1 par
Svaleklire	0	1 R
Tinksmed	0	8 R
Mudderklire	0	2 R
Hættemåge	20-30 FU	52 R
Stormmåge	15-20 FU	6 R
Sølvmåge	10-15 FU	5 R
Svartbag	1 FU	1 R
Gøg	5 "par"	5 "par"
Engpiber	0	13 R
Sjagger	1-3 par	1 par
Græshoppesanger	0	1 par
Sivsanger	6-8 par	2 par
Kærsanger	6-8 par	> 3 par
Rørsanger	15-20 par	> 20 par
Rørspurv	20-30 par	> 20 par

4 Konklusion

Allerede i 2004 rummede projektområdet ved Skenkelsø Sø en varieret fuglefauna typisk for fugtige, tilgroningsprægede naturtyper, om end der ikke i 2004 blev fundet egentlige sjældenheder. Dog kan fra 2004 specifikt nævnes atlingand, en art der stod opført på den i 2004 gældende danske Rødliste over truede danske ynglefugle.

I 2004 registreres 60 arter, i 2011 var det samlede antal 69 arter, men tallene kan ikke umiddelbart sammenlignes på grund af forskelle i optællingsindsats de to år.

En sammenligning mellem før-situationen i 2004 og ynglesæsonen 2011 viser, at det nye vådområde har tiltrukket en række arter af vandfugle og andre arter med særlig tilknytning til vådområder.

Rørdrum og rørhøg, begge omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1 har indfundet sig i det nye vådområde, og gråstrubet lappedykker har på blot ét år etableret sig med helt op til 9-11 ynglepar.

Knopsvane forekom med 3 par, men det er uvist, hvorvidt de ynglede med succes. Desuden forekom gravand samt 7 arter af svømme- og dykænder. Atlingand, der også blev registreret i 2004, sås i 2011 med op til 3 individer, og 1 par ynglede sandsynligvis i 2011.

Vibe, rødben og strandskade, der ellers er forsvundet fra mange indlands enge herhjemme, ynglede med henholdsvis 7, 1 og 1 par. For viben er der tale om en markant fremgang, og de to øvrige arter er nye ynglefugle. Syd for jernbanen, dvs., i områdets nordlige ende, ynglede 2 par viber, og 5 par ynglede mod syd og sydvest, hvor voksne fugle i følgeskab med en unge også sås i juni måned.

Også mange gråstrubet lappedykker og blichøns sås i følgeskab med unger, ligesom mange grågæs med gæslinger (op til 16 kuld på én gang) kunne ses fouragere på græsarealerne.

En voksen havørn sås desuden fouragerende i området, idet den uden held forsøgte at fange en af områdets mange grågæs.

Det vides ikke, hvordan fuglelivet ved Skenkelsø Sø vil udvikle sig i årene fremover, men fra andre nyetablerede vådområder i Nordsjælland ved man, at tendensen til, at nye arter indfinder sig og antallet af fugle stiger, er særligt markant de første år i de nye vådområders levetid. Dernæst ses ofte en tendens til, at antallet af arter og individer falder for til sidst at stabilisere sig på et noget lavere niveau.

Hvordan fuglelivet konkret vil udvikle sig ved Skenkelsø Sø afhænger dog også af en række andre forhold, herunder vandkvaliteten af det vand, der gennemstrømmer det nye vådområde, plejen af randarealerne og det for-

styrrelsestryk, der måtte være i forbindelse med den rekreative brug af området.

Regelmæssige tællinger af ynglende og rastende fugle kan være med til at belyse, hvordan områdets fugleliv udvikler sig med tiden.

Den foreløbige konklusion er, at etableringen af det nye vådområde Skenkelsø Sø har været en overordentlig stor gevinst for fuglelivet og hermed også for de besøgendes oplevelsesmæssige muligheder.

Der studeres fugle ved Skenkelsø Sø, foråret 2011.

Øverst musvåge, nederst havørn. Foto fra Skenkelsø Sø foråret 2011.

Reference:

Egedal & Frederikssund kommuner (2010): Skenkelsø Sø – baggrund og tilblivelse. – materialer udleveret i forbindelse med indvielse af Skenkelsø Sø den 13. august 2010.